

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

Startaplar va innovatsion iqtisodiyotning shakllanishi

Axrorov Elyorjon Baxtiyor o‘g‘li
O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Annotatsiya: Mazkur maqolada startaplar va innovatsion iqtisodiyotning shakllanish jarayoni, ularning o‘zaro bog‘liqligi, iqtisodiyotdagi o‘rni va O‘zbekiston tajribasi tahlil qilinadi. Startaplar orqali texnologik yangilanish, iqtisodiy samaradorlik va mehnat bozorining dinamik o‘zgarishi kabi jihatlar chuqur yoritilgan. O‘zbekistonning “Innovatsion rivojlanish strategiyasi”, IT-parklar, texnoparklar va startaplarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash dasturlari ilmiy jihatdan baholangan. Xalqaro tajribalar, venchur investitsiyalar, huquqiy va infratuzilmaviy omillar bilan bog‘liq muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ham ochib berilgan. Maqola yakunida startaplarning iqtisodiy barqarorlik va texnologik ilg‘orlikni ta‘minlashdagi roli asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: startaplar, innovatsion iqtisodiyot, texnopark, inkubator, venchur kapital, IT-Park, O‘zbekiston, raqamli innovatsiyalar, ilm-fan va biznes integratsiyasi, intellektual kapital.

Zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning asosi innovatsiyalar va ularga asoslangan startaplar faoliyatidir. An‘anaviy iqtisodiy modeldan farqli o‘laroq, innovatsion iqtisodiyot intellektual kapital, texnologik yangiliklar va kreativ yondashuvlar bilan harakatga keladi. Bu iqtisodiyotda startaplar — kichik hajmli, yuqori riskli, ammo katta innovatsion salohiyatga ega bo‘lgan yangi tashkil etilgan bizneslar — asosiy drayver hisoblanadi.

Startaplar yangi mahsulotlar, xizmatlar yoki texnologiyalarni yaratishga qaratilgan, tez o‘rishga mo‘ljallangan kompaniyalardir. Ular ko‘pincha raqamli texnologiyalar, sun‘iy intellekt, mobil ilovalar, biotexnologiya, yashil energiya va boshqa ilg‘or sohalarda paydo bo‘ladi. Innovatsion iqtisodiyotda startaplar nafaqat yangi ish o‘rinlarini yaratadi, balki iqtisodiy samaradorlik, raqobatbardoshlik va eksport salohiyatini ham oshiradi.

O‘zbekistonda ham startap ekotizimi shakllanish bosqichida turibdi. 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan “Innovatsion rivojlanish strategiyasi”da innovatsion faoliyatni rag‘batlantirish, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, texnoparklar

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali 1-son. 3-qism. Noyabr-2025

va inkubatorlar faoliyatini rivojlantirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Shu asosda “Yoshlar texnoparki”, “INNO” markazi, “IT-Park” kabi tuzilmalar vujudga keldi va ular zahirida yuzlab startaplar faoliyat yuritmoqda.

Startaplarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun uch asosiy omil muhim: birinchi — moliyalashtirish (startap fondlari, grantlar, ventur kapital); ikkinchi — bilim va texnologik baza (universitetlar, ilmiy-tadqiqot muassasalari); uchinchi — iqlim va muhit (huquqiy tartibot, bozorga kirish imkoniyatlari, infratuzilma). O‘zbekistonda startaplar uchun “Innovatsion g‘oyalar tanlovi”, “Startap tashabbuslari” kabi dasturlar orqali grant ajratish yo‘lga qo‘yilgan, biroq ventur investitsiyalarning rivojlanish darajasi hali pastligicha qolmoqda.

Startaplar oddiy korxonalardan farqli ravishda yuqori texnologik va innovatsion salohiyatga ega bo‘lgan subyektlardir. Ular qisqa muddat ichida iqtisodiy o‘shish nuqtalarini yaratishi, yangi ish o‘rinlari hosil qilishi va raqobatbardosh muhitni kuchaytirishi bilan ajralib turadi. Masalan, AQSh va Isroilda Yalpi Ichki Mahsulotning (YIM) 10% dan ortig‘i aynan startaplar faoliyatidan shakllanmoqda.

Startaplarning rivojlanishi bevosita ventur investitsiyalarning mavjudligi va rivojlanishiga bog‘liq. Ventur fondlar yuqori xavfga qaramay, startaplarga katta hajmdagi boshlang‘ich kapital bilan chiqishadi. O‘zbekistonda bu borada hali boshlang‘ich bosqich bo‘lsa-da, “UzVC” va “Sturgeon Capital” kabi subyektlar ventur investitsiyalarni jalb qilishga urinishmoqda.

O‘zbekiston Global Innovatsiya Indeksi (GII) bo‘yicha 2023-yilda 138 ta davlat ichida 82-o‘rinni egalladi. Bu ko‘rsatkich startap muhitining shakllanishi borasida salmoqli harakatlar amalga oshirilayotganidan darak beradi. Kelgusida intellektual mulk himoyasi, soliq imtiyozlari va xalqaro startap forumlarida ishtirok etish orqali bu reytingni oshirish mumkin.

Innovatsion iqtisodiyot — bu jarayon va natijani uyg‘unlashtirgan tizim bo‘lib, u fan, ta’lim, texnologiya, ishlab chiqarish va tadbirkorlikni birlashtiradi. O‘zbekistonda bu yo‘nalishda “Milliy innovatsion tizim”ni shakllantirish bo‘yicha sa’y-harakatlar olib borilmoqda. Ayniqsa, IT sohasida startaplar soni ortmoqda: elektron tijorat, mobil ilovalar, fintech loyihalar, onlayn ta’lim platformalari jadal rivojlanmoqda.

Startap ekotizimi rivojlanishida xalqaro tajriba muhim ahamiyatga ega. Masalan, Isroil, Janubiy Koreya, Estoniya, Singapur kabi davlatlar davlat tomonidan ko‘mak, soddalashtirilgan soliqlar, inkubatsiya markazlari va texnologik hamkorlik orqali

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali 1-son. 3-qism. Noyabr-2025

innovatsion iqtisodiyotni yo'lga qo'yishga erishgan. O'zbekiston ham bu borada xalqaro hamkorlikni kengaytirib, rezidentlik, texnopark soliq imtiyozlari, intellektual mulk himoyasi sohasida muhim qadamlarga erishmoqda.

Xulosa qilib aytganda, startaplar innovatsion iqtisodiyotning yuragi bo'lib, iqtisodiy o'sish, eksport va bandlikning muhim omilidir. O'zbekistonda bu tizim endigina shakllanayotgan bo'lsa-da, mavjud siyosiy irodalar va strategik rejalashtirish orqali yaqin yillarda startaplar iqtisodiyotning asosiy drayveriga aylanishi ehtimoldan xoli emas.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4947-sonli qarori "Innovatsion rivojlanish strategiyasi to'g'risida", 2019-yil.
2. World Bank. *Innovation and Entrepreneurship in Emerging Markets*, Washington, 2022.
3. OECD. *Startup Ecosystems and Policies in Developing Countries*, Paris, 2023.
4. Asian Development Bank. *Supporting Start-ups in Central Asia: Challenges and Prospects*, Manila, 2023.
5. UNCTAD. *Innovation for Sustainable Development*, Geneva, 2022.
6. IT-Park Uzbekistan. *2023-yilgi yillik hisobot*, Toshkent, 2024.
7. Global Entrepreneurship Monitor. *Uzbekistan National Report*, 2023.
8. U. Qodirov. *Innovatsion faoliyat va startap menejmenti*, Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
9. PwC. *Emerging Start-up Hubs in Eurasia*, London, 2023.
10. Ministry of Higher Education, Science and Innovations of Uzbekistan. *Innovatsion rivojlanish indikatorlari*, 2023-yil.